

Ivan Zorec:

Za doto.

V rebri za vasjo po pasje čepi žganjarna in mrko kakor lisičina v globoki hosti gleda v dolino temeniško, vso smejočo se pisanih travnikov in na široko raztegnjenih njiv. Na obeh pobočjih se belijo čedne vasi, zavite v prostrane sadne vrtove, a po sredi doline polzi mlada Temenica, potegnjena kakor vesel klicaj v prešerni pesmi.

Ko se zmrači, hitijo navkreber možakarji trudnih in zapitih obrazov; za mejo in skrivaj se prihuljeno plazijo komaj dorasli fantalini, včasih smukne pod okajene podboje tudi ženska. Zgodi pa se, da tudi ob svetlem dnevu božjem smrči pijanec v smrdljivi lisičini, temni in popljuvani, polni krika in vrišča, psovk in groženj.

Tu je pribežališče Skobčevega Brnada, tako velikega in orjaškega dedca okoli petdesetih let, da se mora vselej precej pripogniti, ko lomasti čez prag, in sesti le na trdno klop ob peči, da ne polomi stolov ob mizi, ko se mu razmaje grmadasto telo. Previdno sede in potegne Krištofove noge pod škripajočo klop. Šilasta steklenka pred njim je že prazna. Ogromne mustače se mu nezadovoljno ježijo, poredne oči so uprte v prazen nič.

„Nosi, baba,“ zarenči v pretečem basu in izpije v enem dušku, kar dobi.

„Hej, ti, butara! Gani se no že enkrat malo bolj urno! Kaj ne vidiš, da umiram?“

Kakor da bi res že čutil smrt, ki ga drži za žejno grlo, izkriči zadnje besede v stopnjevani višini in se hrepeneče in skrbeče ozira na polne steklenice v omari.

„Precej, precej,“ se ustraši Popotnikova Neža, stara samica, a trdna ženska, ki ima pravico do teh zakladov. Brž mu natoči vitko steklenko in jo nalahko porine predenj.

„No, vidiš! Bog ti daj zdravje pri otrokih, če jih kaj imaš; po smrti pa sveta nebesa, če jih boš zaslužila z dobro mero.“

V steklenki migljajo drobčkani beli mehurčki. Brnad jo pobožno dvigne pred oči. Obraz se mu počasi in s premislekom razleze v blažen smehljaj, oči premagane umrjo, a ustnice se za-

okrožijo kakor v poljub in nastavijo kakor pevcu, ki zapoje čustveno pesem. Še enkrat se oči napol odpro in se nasmehnejo:

„Duša, umakni se: ploha gre . . .“ in že padajo debeli požirki, globoko in težko.

Iz kota za mizo ga opazuje mlinarski pomočnik Matija, ki je pred nekaj tedni prišel v te kraje. Brnadova žejja mu tako ugaja, da prisede in mu porine še svojo steklenko.

„O, dobro zdravje!“ pravi silni dedec, pije in ga pogleda.

„Kar izpij, Brnad.“

Brnad se obriše s svetlim rokavom po košatih brkih in pokaže velike, redke zobe:

„Ali ni ta kapljica poslana od samega živega Boga, da bi mu bili hvaležni za dobrote, ki jih deli nam grešnikom in siromakom? — Kaj se ti zdi, Matija, ki si dobrih rok?“

„Da znaš dobro obrniti besedo.“

„E, kaj besedo — raje bi obračal kaj drugega.“

„No, le. Kolikor moreš.“

„Neža! Neža!“ vpije Brnad, a ženska se mu ne more odzvati, ker ima zavoljo zapitka ravno nekaj besedi s pijanimi možakarji ob veliki mizi.

„Neža, o, tvalo nazarensko! Ali si gluha?“ Matija pomiri Brnada, Neža pa prinese boljšega. Pijeta bratca in se pogovarjata.

„Pij, dobrotnik, ki poznaš zapoved o telesnem dobrem delu usmiljenja,“ sili Brnad in pije.

„Kaj pa ti drugače delaš pravzaprav, Brnad žejni?“ se smeje Matija.

„Dela dosti, žeje dosti. Ne morem se kaj pritožiti. Počasi izdelujem toporišča in grabljišča, vitre derem pa košare pletem in koše. Vse to, vidiš, kmetje radi kupujejo, raje nego bi se sami mudili s to rečjo. Pa vsak tudi ne zna tega spaka. Treba je prave vrste lesa, ob pravem času urezanega ali usekanega, prav okajenega in presušenega in tako in tako prikrojenega. O, tudi to je treba znati, je dejal učenik v Velikem Gabru. — Kadar je pa posebna suša v žepu, ali ni čas pripraven za moj opredek, pa stopim do enega ali drugega in mu nacepim trsak ali pa primem za kako drugo delo, da me pokliče k skledi, ko se zvon oglasi. I, ni mi sile; čast Bogu!“

„Skrbi torej nimaš posebnih?“

„O, Kristus, sin človekov, — kaj bi s skrbmi! Za reveža, ki mu je smrt namenjena v cestnem jarku ali pri zvestem psu

v listju, je potrata skrbi pregrešna reč. Skrbi, križi in težave so za tiste, ki kaj imajo!“

„Živiš, kakor vrabec v prosu, nobene sile ti ni, glej.“

„Da; izučil sem se res nekaj,“ se pobaha Brnad in seže po steklenki, parkrat pogoltne in postavi prazno na sredo mize. Zamisli se, z očmi ne trene, kakor da gleda v daljino.

„Izučil sem se vsaj to, da nikoli ne silim tja, kjer vem, da ni prostora zame, nobenkrat si ne želim stvari, ki bi jih ne mogel doseči. Samo, kadar pijem, me ta nauk zapusti, in si želim čimveč in tembolj.“

„Neža, obrni se še malo,“ ukaže Matija in ji porine Brnadovo steklenko.

„In daleč sem že prišel po svetu. Lahko mi verjameš, da sem že marsikaj videl. Kjer so gradili ceste ali železnice, tam sem bil med prvimi gotovo jaz. Dokler sem bil še nekaj bolj pri moči, sem zmerom rinil v svet s trebihom za kruhom. E, jaz vem, kaj se pravi: Dober je domek, čeprav ga je samo za en sam bobek.“

Matija ga začudeno gleda. Mehko domotožje in sladka ginjenost ga obideta. Vsi daljni spomini ga domače obiskujejo in vasujejo v njegovem srcu. Polagoma pije, da bi pregnal vzdih, ki mu sili na trepetajoči ustni.

Ampak Brnad je bil v tistem razpoloženju, ko se človeku jezik razveže na vseh vozlih, da mu besede kar skokoma vro iz najglobljega spomina, ker ga prevzema globoko čustvo prijetno-bolestnega in mehkega razkošja in spokojne vesti kakor svetnika, ki se zamakne v svojo notranjost in samo v duhu gledano lepoto.

„Takrat,“ je spet začel Brnad, „je bila na Grmu šivilja, lepa ko solnce po deževnem dnevu. Pa kaj bi ti pravil, saj je nisi poznal. Joj, kako bi ti mogel dopovedati, kakšna je bila moja sreča takrat. — Ali si kdaj že imel žensko?“

„O, kolikrat že!“ se posmeje Matija.

„Motiš se, šleva,“ resno odkima Brnad. „Človek ima samo enkrat v življenju rad. Vse drugo je navada in potreba, nič drugega.“

„Kako je bilo torej s tvojo mlado ljubeznijo?“ ga zmoti Matija.

„Kako neki? Mlad sem bil, čisto mlad, goreč in zdrav in močan kakor hrast. Ona pa lepa in čista ko lilija.“

Zadnje besede je govoril tišje in počasi, skoraj sam sebi. Krčevito je pograbil steklenko in še globlje je pogoltnil. Z ro- kavom je potegnil po zmršenih brkih, nalahko se tresočih, in po zardelih očeh, mežikajočih v debeli solzi, obešeni na kratkih trepalnicah.

„Buzaronski Brnad — posebno čista ta tvoja mlada ljubezen ni bila nemara?“

„Treščil te bom,“ se je raztogotil Brnad in je udaril po mizi. — „Kako da ni bila? Rada sva se imela in zvesta sva si bila pa mlada in zdrava, in nihče naju ni motil.“

„Zakaj se pa nista vzela?“

„— Umrla je, prekmalu je morala umreti. Bog ji daj večni mir in pokoj!“ Pomolčal je, a pil ni. Prsti so se mu sklenili kakor v molitvi. „Če ne bi bila umrla, bi bilo z menoj morda drugače, kakor je Tista mlada, ki zdaj šiva, je najina hči. Kadar se mi kaj razpotegne, kar k njej stopim, pa me zašije, da morem med ljudi. Ali tudi jaz vem, da imam očetovske dolžnosti, kajpada vem, kaj bi se spodobilo. Vidiš, matere reva nima več, samo očeta. Mlada je in lepa, kakor je bila njena mati, in dote bo treba. Zdaj pa premisli, kristjan moj, kako more biti hudo meni, ki sem njen oče! Ampak, kje bi vzela? Doto ji pa le moram napraviti, kakršna ji gre. Kar mora biti, mora biti. To, vidiš, je moja edina skrb, ki mi ne da miru.“

Brnad je obmolknil; tudi Matija ni nobene zinil, le lahak nasmeh se mu je skrival pod zmočenimi brki.

Za mizo je zasmrčal pijanec. Močna Neža ga pograbi in ga navlak zavleče pod kap. Tu se sčeperi najprej na vse štiri, potem se izgubi v dolino, zavito v tanko meglo dihajoče zemlje, ki jo obseva visoko veslajoča polna luna.

Tudi Brnad in Matija vstaneta in se začneta spotikati po rebri navzdol.

„Tisto pa tisto,“ godrnja Brnad. „Dota, lepa dota! Kar mora biti, mora biti.“

„Nič ne bo z doto, Brnadek,“ ga draži Matija.

„Kaj? Kako nič? Jaz ji napravim doto! Take ti ne boš svojim, strah ti mlinarski,“ se jezi Brnad in kolne, dokler ne telebne čez korenino na petu, kjer renčeče zaspi.

* * *

Brnad si je opral dve srajci, ki jih je še imel, in predpasnik iz modrega tovarniškega sukna, lepo zložil delovno obleko in vse skupaj zmotal v solno vrečo. Culo je stisnil pod pazduho in je nenadoma zapustil zeleno dolino temeniško. A predno je odšel, se je zgodilo čudo, da ni visel v žganjarni. Na hrib je hodil dan za dnem in je sedeč na trhlem štoru gledal po dolini. Včasih je iz navade urezal grabljišče, ki ga ni mislil obdelati. Le drenovo grčavko si je s pravo ljubeznijo in skrbnostjo obelil in obrezal, da bi jo imel za spremljevalko v tuji svet.

Zadnji dan se je pa le zaletel navkreber, da je ves zasopel prilomastil pred Nežo.

„Neža, Bog ti ni dal ne moža, ne otrok, ker si polna grehov; dal pa ti je v svoji neskončni usmiljenosti Brnada, ki ga dozdej še nisi znala prav napojiti. Glej, taka si, prikazen nepogledna!“

„O, ti čeljust široka!“

„Nikar ne reži, Neža, saj se morda ne vidiiva več. Po svetu grem. Daj zato malo boljšega, da se raje vrnem, če Bog da.“

In nabrž si je privezal dušo, pograbil za culo in stopil proti Grmu.

Ne predolga pot ga je vodila med ravnimi njivami, diha-jočimi v opojnem vzduhu prašечега se klasja in pisanega poljskega cvetja, toliko lepšega in za oči prijetnejšega, ker se vsako leto prenavlja in pomlaja, v vsaki letni dobi odeva v nove svoje prečiste barve. — Široko polje je plalo v dolgih dihih, valovito se bočilo v razširjenih utripih in se zdelo kakor površina prijaznega jezera, v katerem odsevajo vse milijonske lepote visokega, blagoslovljenega neba.

Počasi in zamišljen je korakal popotnik Brnad, ki ga je zanašalo malo v desno, malo v levo kolovoznico zelenega pota. Včasih je postal nekoliko in je potežkal osinasti pšenični klas, izpulil modriž ali pa utrgal kimajoči rdeči mak. V razoru nekje mu je pritrjevala plaha prepelica, kosmat čmrlj se je obesil na zlatico, ki se je v ljubeči bolesi sklonila skoro do tal; po poljski detelji so pridno hitele z rumenim plenom onogovičene čebele, da se nasrkajo še redkih sladkosti za svoj mili domek. In v pripekajočem solncu so se podili švigajoči kolobarji drstečih se mušic, jaderno se dvigajočih in plešočih na soparnih in trepetajočih žarkih, ki so razkošno lili na prelepi domači svet. Visoko gori nekje je drobil škrljanec, kakor iglina glavica je tičal

zapičen v modro višavo. Naenkrat pa se je odtrgal v zmago-slavnem vzkliku in je molče padel med klasje.

Brnad se je zamislil. Skoraj jezno si je popravil klobuk in je pospešil korak, stiskajoč sitno culo, ki mu je silila na tla.

„Mlačev bo kmalu. Lepo bo in dobro se bo živelo tukaj,“ je preudarjal. „Ali dote ne primlatim, če vse sam omlatim in še kosim jeseni.“

Sam nase je bil hud, ker ga je bila skoraj premagala izkušnjava, da bi zalučil culo in ostal doma. Podvizal se je in je malo manj ko pritekel pred Matildo, svojo lepo hčer.

„Na, tako je, vidiš, ljubo punčè: — zdaj pa spet grem malo po svetu. Če se še kdaj vrnem, ne pojdem več, tako se mi zdi, glej. Zato se pa mislim zdaj malo dlje pomuditi.“

„Zakaj neki hodite?“ je dejala Matilda in je hreščeče razparala vatel bele tkanine. „Saj ste že tolikrat in povsod bili, pa nimate česa pokazati.“

„Saj zato grem, da bom mogel kaj pokazati. Vidiš, pravzaprav hočem to pot delati in skrbeti in varčiti le zate, da ne boš slabo govorila in mislila o meni.“

„Hi-hi-hi,“ se je veselo zasmejala lepa Matilda. „Naka, take pa še niste razdrli nikoli; res ne.“

„O, le rezgetaj, punčara, le, saj lahko.“

Inako se mu je storilo. Skrbni oče je sedel na klop in je pokrtil kosmati obraz z lopatastimi in otolčenimi rokami.

Matilda se ni več smejala. Osirotela hči je začudeno in skoraj jezno pogledovala ginjenega pijanca, ki je menda njen oče.

Mož se je nekoliko pomiril. V tla je gledal in je počasi govoril. Nekaj ginljivega in otožnomehkega se je trgalo v njegovem srcu.

„Res je tako, Matildka. Vidiš, kar mora biti, mora biti. Saj veš, da matere nimaš več; samo pridne roke in mene še imaš, ki hočem storiti, kar sem si namenil, pa je. Na!“

Matilda se je sklonila nad šivanjem, molčala je in se je zamislila. Morda so se ji misli pomudile ob gomili na pokopališču, ali pa so se zdrznile ob nenavadnih besedah zanemarjenega moža, ki si šele zdaj lasti dolžnosti do nje. Ampak tega ona noče, da bi se ji vsiljeval na ta način. Dozdaj je bila sama s svojim delom in s svojimi malimi dekliškimi skrbmi in sanjami — kaj bi ji revež, ki še sam zase ne zna misliti in živeti?

Brnad je pobral culo in je stopil po sobi.

„No, pa Bog te obvari in angel varih in zdrava ostani. Zdaj pa grem.“

Prijel je za kljuko in v veži je vzdihnil:

„Oče nebeški: — kakor rajnka!“

Malo je manjkalo, pa bi se bil orjaški Brnad razjokal kakor otrok, ki se spomni varnega naročja svoje odsotne matere. Toda cula se mu je izmuznila, da je zarobantil, in nežni spomin se je moral plaho umakniti praskajočemu občutku neprijetne žeje.

„Kar bo, pa bo: še za popotnico se moram odteščati.“

Po zamudnem odteščevanju se je opotekal iz žganjarne po strmi bližnjici do glavne ceste. Korak mu je bil droban in nestalen; tudi cula se mu je izmuzovala, da jo je v glasnih samogovorih levil med brinovim grmovjem.

„Kar mora biti, mora biti.“

(Dalje prihodnjič.)

Janko Glaser:

Določba.

Nocoj je šla pomlad prek gor
in stresla je smreko in hrast in bor,
iz spanja je javor zbudila,
tako vsem določbe delila:

„Ti, hrast, boš oprema bogatih hiš,
in ti boš plesišče, in ti boš križ —
in v tebi bo detece malo
v brezskrbni zibelki spalo ...“

A prvi od vseh se predramil je dren —
in kar obrodil ti, je sad zelen;
in grčav je les, drenovina,
ki vanj položila boš sina ...



Ivan Zorec:

Za doto.

(Konec.)

Brnad se je resno trudil in ubijal za doto. Vselej, ko je dobil dnevnik, je spuščal svetle kronice iz roke v roko in jih je ogledoval. Naposled jih je potisnil v žep in je grebel po njih, da so žvenketale s srebrnim zvokom.

„Toliko za kuharja, toliko za to in za to — no, drugo za doto,“ je računal.

Sam sebi se je zdel dober in preudaren. Dolgi računi pa so ga utrudili, da je postal močno žejen in je moral stopiti v kantino. Samo toliko, da bi si sapo zamehuril. In začel je piti v globokih požirkih in prepevati kvante, katerim se je sam smejal, če se ni hotel kdo drugi obregniti obnje. Ves božji dan je pil in veseljačil, in ko se je zbudil, se je strahoma potipal po žepu, ker je čutil preklicano sitno žejo. Pil je vnovič, drugi dan ga ni bilo na delo.

Ko se je iztreznil, ni bilo kronic.

„E, kaj! Saj je človek samo enkrat na svetu,“ se je malomarno pomiril.

Ko pa je spet prišel podjetnikov blagajnik, je Brnad komaj dočakal, da je spravil denar. Pa je bil spet dva dni pijan.

Seveda je dobro vedel, da tako ne bo z doto nič. To spoznanje ga je tiščalo in dušilo, da je bil na ves svet jezen in godrnjav. Kaj bi on maral, če bi se zgodilo čudo, da bi mu dobri duhovi pokazali zakopane zaklade! Odkopat bi jih šel, pa če jih stražijo vsi zmaji in hudobci. Zakaj dota mora biti, pa je!

In tako se je nekoč hudo zamislil med delom. Na lopato naslonjen je gledal predse, dolgo je bulil v tla, in nadzornik ga je pokaral. Brnada so se naježili zmršeni brki in se je vzdramil. Lopata mu je padla iz rok, vse je popustil in je šel odločne volje.

„Za sveto ime božje: — nikoli ne spravim dote skupaj, to že vidim. Samo tako, kakor sem namenil, jo dobim na lahek in gotov način.“

Oprezno je legel v goščo ob cesti. S komolci je podprl debelo glavo in je prisluškoval. Kakor lovec je lovil vsak šum, da

bi morda slišal korake. In ko se mu je zazdelo, da sliši hojo, se je po vseh štirih splazil do roba ceste in je odrinil bodičje, da bi vse videl.

Po cesti je gosposko drobil podjetnikov blagajnik in strašno veliko denarja je moral imeti. Brnada se je ustavilo srce, kri mu je napela žile na vratu in na čelu. Oči so se mu posvetile kakor zveri, ki tiho prestavlja šape, da bi v prožnem skoku zajela svoj plen. Sključeno je pokleknil in čudna tesnoba ga je grabila in davila v grlu, da mu je sapa zastajala.

Blagajnik je brezskrbno prižvižgljal veselo pesem prav vstric Brnada, ki se je kleče oprl na roke in ga je gledal. Doto je odžvižgljala, on je pa še zmerom klečal in je bil ves bled. Z obema rokama si je posegel po visokem čelu v redke lase in vzdihnil skoraj med solzami:

„O, mamka božja z Zaplaza — kaj sem za božjo voljo vendar mislil! Bog oče, ki si v nebesih, odpusti mi, skesanemu revežu!“

Tako se je Brnad obtoževal in reševal izkušnjavca, ki mu ni dal miru.

Ampak hudobec ga je počegetal in polno mošnjo denarja mu je pomolil pod rdeči nos.

„O, Brnad, ti šlevasti Brnad! Kje imaš pa doto za ljubo hčer? Kar zaslužiš, ti vzame žeja, prilike pa, ki se ti je ponujala sama in tako lepo, nisi znal prijeti, nisi znal obrniti v prid svoji dobri Matildki. Kaj bo, šlevasti Brnad, če ostaneš taka šema?“

„Jezus, Marija in sveti Jožef,“ je ječal Brnad in ni vedel, ali naj se veseli ali togoti, da ni storil hudodelstva.

„In taka reva je Matildka,“ je zbadal izkušnjavec. „Nikogar nima, ki bi ji storil dobro!“

Brnad se je držal za senci, dve veliki solzi sta polzeli v kosmato lice.

Prekrižal se je in je zahvalil angela varha, da ni storil, kar si je bil odločil v prešernosti in obupa polni uri izkušnjavčevi.

Počasi je vstal, odpognil goščo in stopil na cesto. Stresujoča zona ga je prešinila, ko je pomislil, da bi zdajle lahko ležal blagajnik v plitvem obcestnem jarku, on pa bi s težko mošnjo dirjal po hosti naravnost v daljno dolino temeniško.

„Na, Matildka,“ bi dejal, „doto sem ti prinesel. Lepi denarci, otrok moj, prav jih obrni, saj veš, da jih ni lahko pridobiti.“

Matildka bi ga gledala z velikimi očmi in bi se smehljala.

„Oče, Bog vam povrni.“

Dozdaj mu še nikoli ni rekla „oče“. Samo „Brnad“ mu je rekla, kakor vsi drugi. S to besedo bi pa šel po širnem svetu in rajal bi vesel in dobre volje. Še v jarku, kjer bi počenila smrt nanj, bi se nasmehnil:

„Kakor sem bil neroden in zmerom žejen, hčer sem pa le preskrbel!“

V takih mislih se kopajoč je prispel spet do svoje delavske skupine. Ko je zagledal blagajnika, se je zdrznil, in vsa lepa slika, ki ga je ravnokar omamljala, je otemnela pred obteženo vestjo. Roke so se mu malomarno pobesile, neka skoro udana odpoved mu je ožela vse dušne sile. Vse dosedanje brezskrbno veseljaško življenje se mu je šegavo posmejalo iz daljne daljine, zelena temeniška dolina mu je prijazno pokimala:

„Kaj tavaš tod, Brnadek — ali ti nisem dajala zvesto jesti in piti in počitka in ljubezni in vsega, česar ti je bilo treba? Prva skrb, ki si si jo naprtil v uri pijane ničemernosti, ti je zbudila lakomnost; malo je manjkalo, pa bi bil storil še hudodelstvo.“

Bil je v zadregi in ni vedel, kam bi stopil. Misli, okopane v domovini in očiščene v skritem kesanju, ga niso hotele zapustiti. Inako se mu je storilo in stožilo po Temenici in veseli in šumni krčmi v rebri. Toda kaj bi doma, ko pa je reven in ubog, da mora trpeti lakoto in žejo, vse nenasitne želje in pohlep pa brskajo po zlatu in bogastvu. — Drsajočih korakov se je trudno približal polirju. Blagajnik je že izplačeval, polir je izkliceval imena; tudi njega je pozval.

Zamišljen je potisnil roko v žep, kronice so poskočile in so se prijele prstov. Začel je nehote računati, koliko bi spravil. Čimbolj je številil, tem manjši je ostajal prihranek. Misli so se mu vse trudne zmedle, strašno žejen in hudo otožen je postal.

Počasi je šel proti krčmi, težka vest mu je ustavljala noge.

Ko se je potolažil in prespal, ni bilo ne prihrankov, ne drobiža za sproti. Samo truden in onemogel je bil in je strahoma zaslutil, da ga lovi starost. Slab in betežen je bil po vsaki pijanosti, da se je začel bati prihodnosti, ki je ni mogel poznati, ni znal zamisliti, tudi hotel ne.

Ves v skrbeh in močno žejen je hodil na delo. Sredi zamahljaja s težko rovnico so popustile krepke mišice, da je okorno orodje slabotno in brezuspešno kavsnilo v prhka tla. Za pol koraka je prestopil in se je naslonil ob gladko toporišče, glava

mu je kinknila na prsi. Zbal se je svojih malodušnih misli, kri mu je zaplula po žilah, neka togotna moč ga je začela opijati, z vso silo je poprijel težko rovnico in je kopal in udrihal, da se je skoro svetilo pod ljutimi udarci. —

Zdaj pa se je zgodila prav posebna reč.

Izpodkopujejo in izpodkopujejo takole neko popoldne velik kos zemlje, da bi jo z veliko zagvozdo z vrha doli odtrgali in si prihranili zamudno odkopavanje. Ko je bil izpodkop zadosti širok in globok, in je bilo vse pripravljeno, bi se morali delavci urno umakniti. Na polirjev klic so odskočili vsi, enega pa je ujela težka plast in ga je podsula.

V strahu in obupu so kriknili, Brnad se je stresel in ni spravil glasu iz sebe. Ves bled je spustil orodje iz rok in se je zakadil v podpis. Z golimi rokami se je lotil rešilnega odkopavanja, da je s peskom pomešana prst letela daleč na obe strani. Kakor krt s prednjima lopatastima nožicama je delal močni Brnad s širokimi in kosmatimi rokami; kakor razdražena doječa psica je zarenčal, ko so hoteli nekateri pomagati z lopatami in rovnici.

„Ali norite, zverine? Proč z orodjem —!“ In hlastnil je po prvem, ki ga je dosegel, in ga je vrgel, da se je prekopicnil po rebri.

Še živega in skoraj nepoškodovanega je odkopal silni mož ponesrečenega siromaka. Vzel ga je v naročje in ga je položil na trato. Tu pa se mu je stemnilo pred očmi, počenil je in je nezavesten padel kraj rešenca. Daleč od sebe je vrgel roke, opraskane in obtolčene, vse prstene in zatekle; izpod nohtov mu je curljala kri.

„Kaj takega še nikoli. Take nečloveške moči še nisem videl,“ je dejal polir in je odpel srajco Brnadu. Kosmate prsi so počasi hrople in se visoko dvigale.

Ko sta se Brnad in ponesrečenec zavedla, je polir obema molče stisnil roko. Vsi so svečano molčali, ponesrečenec in rešitelj sta začudeno gledala okoli sebe. Polir ju je tolažil, kakor je vedel in znal. Pokleknil je k njima, v očeh mu je bilo mokro.

Tudi podjetnik je slišal o vrlem Brnadu in je prišel k delavcem.

„Brnad, vrl mož ste, dajte mi roko,“ je dejal gospod in je objel njegovo trdo desnico s svojo mehko roko.

„E, saj ni bilo nič posebnega. Tudi mene so nekoč že tako izkopali,“ se je branil Brnad v zadregi zaradi gorke in glasne pohvale.

„Čast, komur čast! — Delavci,“ se je obrnil podjetnik do množice, „ta mož je rešil človeka, majhnim otrokom očeta. Klobuk doli pred takim junakom!“

Podjetnik se je res odkril, vsi delavci so sklonili glave, v očeh jim je igrala ginjenost. —

„Brnad,“ je dejal podjetnik. „Da se odpočijete, vam dam teden dni dopusta; dnina vam teče kakor doslej.“

„O, saj ni treba, gospod! Hvala, ali brez dela si ne upam biti.“

„Zakaj ne?“

„Hraniti moram za hčer. Ali, če bi bil brez dela, bi vse šlo, vidite.“

„Nič se ne bojte. Tole sem vam namenil; le spravite!“ V roko mu je tiščal nekaj prav velikih bankovcev.

Brnada so se zaiskrile oči, denarja se ni hotel dotekniti. V lice je bil rdeč.

„Nisem zaslužil, tega denarja ne morem sprejeti,“ je ugovarjal in skril roke na hrbtu.

„Ne, ne Brnad! Kaj bi tako? Ta denar je vaš, in vse drugo je dobro,“ ga je pregovoril, da je vzel.

Brnad sam ni vedel, ali bi se veselil, ali sramoval visoke nagrade.

„Skoraj cela dota!“

Neskončno ponosne misli so privasovale.

Posest tolikega denarja, kakor ga ni še imel skupaj, ga je kar izpremenila. Delal je pridno in molče, zmerom zatopljen v razkošne misli. Kakor da bi bil naenkrat premagal svojo staro pijansko strast, ni več pil toliko. Skoparil je, kar se je dalo. In kadar je dolagal čednemu kupčku hčerine dote nekaj kronic, so se mu radostnega razburjenja tresle nerodne roke, ker je videl, da bo dota njegovemu in njenemu stanu primerna.

„Naj le da vsak oče, ki je sam berač, svojemu otroku toliko, pa bo marsikaj drugače na svetu,“ se je bahal v ponosnih mislih. In nobena postava me ne veže in ne sili. Matildki sem Skobčev Brnad in pijanec, ki ničesar nima — doto ji pa le dam!“

Razkoračene volje je samozavestno dvignil glavo.

„Mi smo mi,“ je dejal in stopil v krčmo, ker tam se da šele prav praznovati veselje in vse.

„Koliko: četrtingo?“ je zapeljeval krčmar.

„Samo pol osminke, nič več,“ se je uprl poboljšani Brnad in je vrgel vase tisti strup in pobegnil, da ga ni premagal izkušnjavec.

* * *

V daljne misli zakopan poseda Brnad v lepih poletnih večerih pred barako ali pa zleknjen leži v travi in gleda v zvezde. Srce se mu igra z nežnimi spomini davne mladosti. Natanko tako so mu šegavo mežikale te drobne lučke, ko je mlad in srborit lazil od dekleta do dekleta, klobuk postrani, gorko kri v krepkih udih, s krepelcem v roki. Vse tisto ozvezdje kakor doma se razpenja nad njim. Tu je rimska cesta, šmarni križ in veliki voz, tamle večernica in tista zvezda, ki je rajnka Matilda dejala, da je njena in ki se ob njeni smrti gotovo zato ni utrnila, da ima še Matildka to lepo dediščino, on pa spomin in opomin. Glej, vse to vidi, tudi tiste lahke, tanke, prav posebne otožnosti polne megle odevajo pokrajino. In vendar se mu zdi vse drugače in tuje, nego je doma.

Gleda, gleda Brnad, in bolestno hrepenenje po domači dolini in krčmi v rebri mu potrka na otožno srce.

„Tu še žganje ni kaj prida! Da bi jih pocitral sam rogati hudič vse krčmarske rokomavhe, ki dobri kapljici brezbožno dolivajo dežja in vode!“

Tako se Brnad pekli s svojimi premiselki in ubija s trdim delom, dokler se mu ne zazdi, da je napočil njegov dan, ko vse, kar ima, lepo spravi v bisago in se napoti s svojo drenovo grčavko iz domačega grmovja v toliko zaželjeno dolino. Še napiti se ne utegne, tako se mu mudi.

Lepo vsoto denarja pri sebi, ponosno zavest v srcu, da se vrača kakor se ni še nikoli, čvrsto koraka Brnad po široki beli cesti proti jugu. Avgustovo solnce kar žge, da se mu znoji veseli obraz. Dozorelo žito pošumeva na prekrasno obdelanem polju. Seno se bahato kopiči v visoke kopice. Kmet vozi težko naložene vozove in poje grgrajočo tujo pesem, ki se Brnada ne more prijeti. Tam je skupina mladih ljudi, ki pokajo tobak iz debelih pip, dekleta v kratkih krilih in s slamniki na glavi se zaganjajo v kopo sena, da ga naložijo v košati voz. Vsem sije zdravje iz oči, na obrazih se jim smeje mladost.

„Dobro živijo tukaj, to je res. Ampak lepše pa živimo pri nas. Nikjer na svetu nisem slišal peti, kakor zapoje naši fantje, ko gredo k dekletom v vas.“

Tako premišlja Brnad, ki nosi ljubezen v srcu in hrepenenje po domu. Ljub je domek, čeprav ga je za en sam bobek!

Takrat je bilo potovanje posebna reč, ki je mladi svet ne pozna več. Zdaj pa je tako, da plačáš par revnih kronic pa

predrdraš nagloma celo deželo kar od konca do konca. Na bele ceste in poezijo obcestnega življenja mislijo samo še prav stari ljudje, ki so gledali šumno in bahato življenje obcestnih krčem. Kdo zna danes še pokati z bičem, kakor so pikapokali veseli vozniki?

Kakor je bila pot daljna, Brnadu ni bilo dolgčas. V vsaki obcestni premnogi krčmi ga je vriskajoče pozdravljalo razkošno življenje. In ker se je od krčme do krčme vpehoval, je počival pod zeleno vejico in se je večkrat tako utrudil, da ni mogel naprej. Prestrašen je spoznal, da se dotica močno topi.

Čim bližje je bil domu, tem lažji je bil mošnjiček. Da bi si umiril očitane sitne vesti, je še bolj nalival vaze. A ko se mu je zazdelo, da se v daljavi vidijo že znane domače gore, zavite v tanko modrikasto meglo, je dotica izginila. Samo strahovit kes in bes pa žgoča žeja so mu ostali.

Za zadnje denarje se je junaško napil v bližini, odkoder je že prepoznaval ljudi. Pijan in razkoračen je prihrumel v zahrepenjeno dolino domačega veselja. Prva jesen je bogato razsipavala po rodovitni deželi. Na široko znana temeniška goved se je pasla po rebri in na pokošenih travnikih. Pastirji so peli in pekli krompir in turščico in ukali, da so zažgolele še rdečekrile pastirice.

Sence so se zdaljševale in raztegovale, ko je Brnad dospel na klanec, pogledal in se oddihnil.

„E, kar je, to je. Bog je dal, Bog je vzel. Bo že kako! Samo malo se odpočijem doma.“

Tam na onem potlačenem griču čepi Grm, bele hišice prijazno mežikajo skozi goste sadne vrtove, proti nebu se dviga tenak šteber dima, ki se v višini razliva v komaj vidno meglico — a tistale bela pikica za vasjo je Matildkin dom. V ozadju in okoli in okoli pa šumi hrastova hosta, iz katere se vije tu in tam košata in vitka smreka. Za hosto žubori Temenica, zeleni dolinica, ki ji enake ni videl nikjer na širnem svetu. O, vse je kakor pisan šopek, da bi ga človek utrgal in si ga pripel za klobuk in bi zaukal in se v sreči in ljubezni razjokal!

Na ves svoj kes in obup je pozabil in se je zaletel, da je kar padel v žganjarno v rebri. Neža in žganjarji so ostrmeli in so se zasmejali:

„Brnad, kaj si res ti? Kje imaš pa doto?“

„Tam, kjer imate vi svoje dolge jezike! — Neža, ti pa nikar tako ne glej, saj te nisem prišel snubit. Žganja daj brž!“

„Saj bi te rada vzela, ker vem, da si petičen. Pa ti si prebogat in me gotovo nočeš.“

Kar je dobil, je brž popil in se je ogledal po beznici. Žganjarji so se smejali in se norčevali iz Brnada.

„Brnad, nekaj grabljišč in toporišč mi je treba. Kaj bo, ko ti teh stvari ne misliš več delati?“

„Meni se je pa gnojni koš nekaj razjezdil, pa mi ga nima kdo zaplesti.“

„Moja stara ne more podkuriti, odkar ni bilo Brnada, da bi ji trsak nacepil.“

Brnad je poslušal in se je togote kar tresel. Ali kaj je hotel? V žepu ni imel cesarske pravice, žejen pa je bil, a jutri se mora že česa lotiti, da ne bi trpel še lakote.

„Zdaj bo Brnadu kakor v malih nebesih. Hčer bo lepo in dobro omožil, odštel ji bo doto, za starega pojde v hišo in kot si izgovori.“

„I, kakopak, vsak oče mora doto dajati. Nekateri več, drugi manj. Oče je oče, pa je mir besedi!“

„Bravo da!“

Vse to je moral poslušati Brnad. Zdaj je šele prav začel spoznavati svoje zmote. Najraje bi bil pobegnil ali pa se stepel z vsemi, kolikor jih je bilo. Ravno je mislil zadivjati, ko vstopi mlinar Matija.

„Oče Brnad, poglej ga no, saj je res naš Brnad! Kako pa je bilo tam, kjer si bil?“

„Ti, Matija, jaz nisem oče, ampak šema! Nikar me ne draži, da se kaj ne razvnamem. Sedi, za pijačo daj, če si kaj več prida kakor pa jaz!“

„Saj vidim, kako je. Le pijva, da boš lažje govoril, če boš hotel.“

„Veš, zdaj pa res ne vem, kaj bi. Ali bi spet šel v kako drugo stran, da bi bil morda pametnejši; ali bi se potegnil na prvo vejo, da bi bilo vsega konec.“

„Kaj boš po svetu! Krčme so tudi tam, kjer te še ni bilo. Obesiš se pa že še kdaj pozneje lahko. Za zdaj pa bodi samo Brnad, očetovstvo pa pusti, da se drugi ubijajo s tem, ki so bolji ali pa slabši kakor si ti.“

„Saj res, kar napijva se, Matija!“

„Prej bi pa morda šla malo pogledat Matildko. Kaj misliš, Brnadek?“

„Saj bi šel, pa me je sram, in hudo se mi zdi, da pridem praznih rok. Da bi vsaj ne bil obetal te sakramihelske dote, neumne!“

„Kaj bi tisto: — enkrat vendarle moraš pred njene oči. Bolje preje nego kasneje.“

„Pa pojdiva v imenu božjem. Samo plačaj, da Neža ne bo rohnela.“

Matildka je zardela in prebledela, ko sta vstopila žganjarska bratca. Škarje so ji padle pod mizo, in malo je manjkalo, da se še vrezala ni, tako so se ji zatresle roke.

„Vi, Brnad, praga moje hiše ne prestopajte več! Kaj ste se hvalili s tisto prismojeno doto? Vsa fara se mi zdaj smeje!“

„Matildka, otrok moj, Bog v nebesih ve, da sem prav mislil, ali ...“ Brnadu so se usule solze, da ni mogel dalje.

Matija se je v zadregi zagledal skozi okno.

Matildka je skomizgnila z ramami in je pobrala škarje.

„Tu se ni treba kisati,“ je dejala.

Brnad je ihteč zapustil belo Matildkino hišico. Matija je tiho žvižgal ob njegovi strani:

„Ali si videl, Matija, kako me je pognala?“ je dejal in je sedel na mejnik. „Oče —, samo enkrat bi bil rad slišal iz njenih ust to edino besedo!“

Tiščal je glavo v dlani in mrmral: „Tega ne prebolim; vidim, da ne.“

Počasi je vstal in potegnil z rokavom preko oči.

Na križpotu sta se ločila.

Matija je šel v mlin, Brnad pa v žganjarno.

Neža se ga je usmilila in mu je dala na vero toliko, da je omagal in zdrknil pod klop, odkoder ga je potem zavlekla pod kap.

V spanju je glasno smrčal in težko sanjal o svoji pasijonski poti, na kateri je tolikrat padel pod križem svojega zgubljenega življenja.

„Matildka —, oče, kakšen oče —,“ je godrnjal vso noč in se je prebudil šele, ko ga je dodobra prepeklo jutranje solnce.